

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif

**KAJIAN TENTANG ALAT MUZIK TRADISIONAL SILUTUONG
DARI SUKU KAUM BIDAYUH DI DAERAH BAU, SARAWAK**

Christopher Dino Anak David Ebol

Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian
(Muzik)
2009

**KAJIAN TENTANG ALAT MUZIK TRADISIONAL SILUTUONG DARI SUKU
KAUM BIDAYUH DI DAERAH BAU, SARAWAK**

CHRISTOPHER DINO ANAK DAVID EBOL

Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian
(Muzik)

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK
2008

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

BORANG PENGESAHAN STATUS TESIS/LAPORAN

JUDUL: **Kajian Tentang Alat Muzik Tradisional Silutuong Dari Suku Kaum Bidayuh Di Dareah Bau, Sarawak**

SESI PENGAJIAN : 2006/2009

Saya **CHRISTOPHER DINO ANAK DAVID EBOL**

mengaku membenarkan tesis/ Laporan * ini disimpan di Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:

1. Tesis/ Laporan adalah hakmilik Universiti Malaysia Sarawak
2. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja
3. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat pengdigitan untuk membangunkan Pangkalan Data Kandungan Tempatan
4. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat salinan tesis/ laporan ini sebagai bahan pertukaran antara institusi pengajian tinggi

5. *sila tandakan ☒

☐

SULIT

(mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan seperti termaktub di dalam AKTA RAHSIA 1972)

☐

TERHAD

(mengandungi maklumat Terhad yang telah ditentukan oleh Organisasi/badan di mana penyelidikan dijalankan)

☒

TIDAK TERHAD

Disahkan

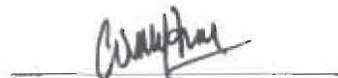

Tandatangan Penulis

Tarikh : 21.05.09

Alamat Tetap:

Kampung Suba Bandar,
94000 Bau.

Tandatangan Penyelia

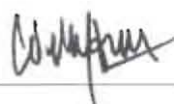
Tarikh: 21.05.2009

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

Catatan: * Tesis/ Laporan dimaksudkan sebagai tesis bagi Ijazah Doktor Falsafah, Sarjana Muda
* Jika Tesis/ Laporan SULIT atau TERHAD, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa/ organisasi berkenaan dengan menyatakan sekali sebab dan tempoh tesis/ laporan ini perlu dikelaskan sebagai SULIT atau TERHAD

Projek bertajuk **Kajian tentang alat muzik tradisional Silutuong Dari Suku Kaum Bidayuh Di Daerah Bau, Sarawak** telah disediakan oleh **Christopher Dino Anak David Ebol** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian dalam program **Muzik**.

Diterima untuk diperiksa oleh:

Connie Lim Keh Nie

Tarikh:

21.05.2009

PENGAKUAN

Penulis mengakui bahawa tidak terdapat bahagian penyelidikan, dihasilkan atau dilaporkan dalam tesis ini yang telah digunakan sebagai bahan sokongan untuk suatu ijazah atau kelulusan samada kepada universiti ini atau institusi pengajian tinggi lain.

(CHRISTOPHER DINO ANAK DAVID EBOL)

No Matrik : 16119

PENGHARGAAN

Saya mengucapkan ribuan terima kasih kepada semua yang terlibat sama ada secara langsung mahupun tidak dalam kajian yang saya jalankan ini. Ribuan terima kasih juga ditujukan kepada Puan Connie atas bimbingan dan tunjuk atas yang telah diberikan sebelum dan semasa kajian ini dijalankan.

Sekalung penghargaan diberikan kepada ibu bapa saya yang banyak membantu saya dari segi sokongan moral dan wang ringgit. Ucapan terima kasih juga diucapkan kepada krew saya Theodore Peter, Paul Bently, Mike Junior dan Claudius Diego yang membantu saya untuk menjayakan kajian ini.

Semoga kalian dimudahkan rezeki dan diberkati oleh tuhan.

ABSTRAK

Silutuong adalah alat muzik tradisional bagi suku kaum Bidayuh di Daerah Bau yang semakin dilupakan oleh generasi muda. Alat muzik *silutuong* ini diperbuat daripada buluh dan ianya mampu untuk meniru bunyi gong. Kajian yang dibuat adalah bertujuan mendokumentarikan cara pembuatan alat muzik ini dan cara permainannya serta melibatkan sistem penalaan pada alat muzik ini.

ABSTRACT

Silutuong is a traditional instrument for Bidayuh ethnic in Bau district. It had been forgotten by young generation. This instrument was made from bamboo and it was able to copy sound that produced by gong. This research was aim for documentation purpose like how this instrument was made and how it was played. It also consist the tuning of this instrument.

ISI KANDUNGAN

Halaman Tajuk	i
Borang Pengesahan Status Tesis/Laporan	ii
Pengesahan dan Tandatangan Penyelia	iii
Pengakuan Pelajar	iv
Penghargaan	v
Abstrak	vi
<i>Abstract</i>	vii
Isi Kandungan	viii-xii

1. BAB 1 PENDAHULUAN

1.1	Pengenalan	1
1.2	Pernyataan Permasalahan	4
1.3	Objektif Kajian	
1.3.1	Objektif Umum	4
1.3.2	Objektif Khusus	4
1.4	Matlamat Kajian	5
1.5	Skop Kajian	5
1.6	Kajian Literasi	6
1.7	Permasalahan Kajian	6
1.8	Hipotesis	7
1.9	Penutup	7

2. BAB 2 METODOLOGI PENYELIDIKAN

2.1	Kaedah Primer	
2.1.1	Pengkaji Sebagai Pemerhati	8
2.1.2	Etnografi	8
2.1.3	Fotografi	9
2.1.4	Data Utama	9
2.1.5	Kaedah Transripsi Skor	9
2.2	Kaedah Sekunder	
2.2.1	Peralatan Kajian	10
2.2.2	Analisis Kandungan	10
2.2.3	Data Sekunder	10
2.2.4	Kualitatif	11

3. BAB 3 DAPATAN KAJIAN

3.1	Pengenalan	12
3.2	Pembuat dan Pemain <i>Silutuong</i>	
3.2.1	Biodata Pembuat dan Pemain Encik Kinot	12
3.2.2	Biodata Pembuat dan Pemain Pak Tila	13
3.3	<i>Silutuong</i> Dari Pandangan Pembuat Dan Pemain	
3.3.1	<i>Silutuong</i> Dari Pandangan Encik Kinot	15
3.3.2	<i>Silutuong</i> Dari Pandangan Pak Tila	15
3.4	Cara Permainan	
3.4.1	Encik Kinot	16

3.4.2	Pak Tila	16
3.5	Pantang Larang	
3.5.1	Encik Kinot	17
3.5.2	Pak Tila	17
3.6	Struktur <i>Silutuong</i>	
3.6.1	Encik Kinot	18
3.6.2	Pak Tila	20
3.7	Panjang dan Lebar <i>Silutuong</i>	
3.7.1	Panjang Buluh Yang Digunakan oleh Encik Kinot	21
3.7.2	Panjang Buluh Yang Digunakan oleh Pak Tila	21
3.8	Panjang Tali Dan Tebal Tali	
3.8.1	Panjang Tali dan Tebal Tali Yang Digunakan Encik Kinot	22
3.8.2	Panjang Tali dan Tebal Tali Yang Digunakan Pak Tila	22
3.9	Butiran Lain	
3.9.1	Encik Kinot	22
3.9.2	Pak Tila	23
3.10	Penalaan	
3.10.1	Encik Kinot	23
3.10.2	Pak Tila	23
3.11	Pengubahan Ke Dalam Sistem Notasi Barat	
3.11.1	Sistem Notasi Yang Digunakan Oleh Encik Kinot	25
3.11.2	Sistem Notasi Yang Digunakan Oleh Pak Tila	25
3.12	Cara-Cara Pembuatan	26

3.13	Lagu-Lagu	
3.13.1	Lagu Yang Dimainkan Oleh Encik Kinot	32
3.13.2	Lagu Yang Dimainkan Oleh Pak Tila	33
3.13.3	Lagu Gonang Manah Dan Nguguah Yang Diubah Kepada Sistem Notasi Barat	34-35

4 BAB 4 PERBINCANGAN

4.1	Persamaan	
4.1.1	Kegunaan <i>Silutuong</i>	40
4.1.2	Cara Permainan	41
4.1.3	Pantang Larang	41
4.1.4	Cara-Cara Pembuatan	42
4.1.5	Transkripsi dan Analisis Lagu	43
4.2	Perbezaan	
4.2.1	Ukuran Yang Terdapat Pada <i>Silutuong</i>	45
4.2.1	Sistem Penalaan	46

5 BAB 5 RUSUMAN, CADANGAN DAN KESIMPULAN

5.1	Rumusan Kajian	
5.1.1	<i>Silutuong</i>	48
5.1.2	Cara-Cara Pembuatan <i>Silutuong</i>	48
5.1.3	Sistem Penalaan <i>Silutuong</i>	49

5.1.4	Transkripsi dan Analisis Lagu pada <i>Silutuong</i>	49
5.2	Cadangan-Cadangan	
5.2.1	Mengadakan Sesi Pembelajaran Di Sekolah	49
5.2.2	Membukukan Cara Permainan Dan Cara Pembuatan <i>Silutuong</i>	50
5.2.2	Peranan kementerian yang bertanggungjawab perlu aktif dalam mempromosikan alat muzik tradisional.	50
5.2.4	Menggiatkan kajian untuk memodenkan <i>silutuong</i>	50
5.3	Kesimpulan Kajian	51
	Bibliografi	52
	Glosari	53
	Lampiran	54-55

BAB 1

PENDAHULUAN

1.1 Pengenalan

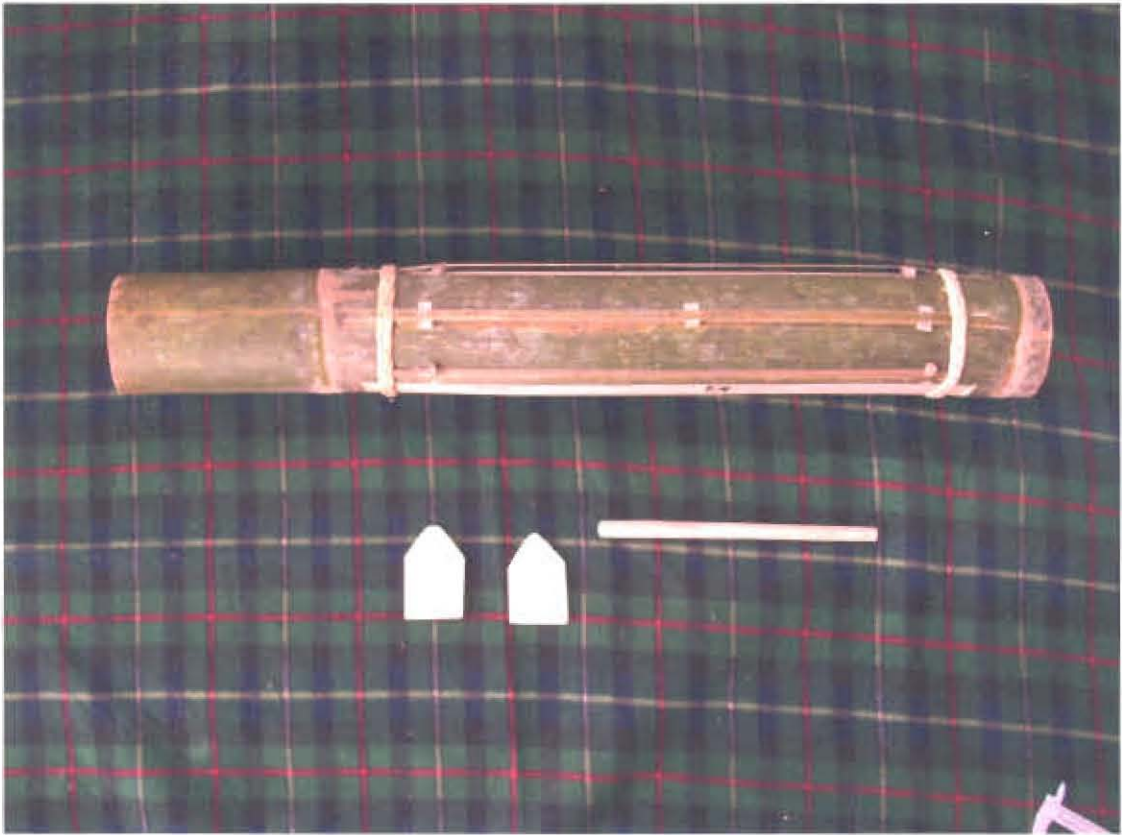
Sarawak adalah salah satu negeri yang terdapat di Malaysia yang mempunyai pelbagai kaum dan keturunan. Antara kaum yang terdapat di Sarawak ialah kaum Bidayuh. Kaum Bidayuh terdapat di bahagian pertama di negeri Sarawak. Daerah-daerah yang menunjukkan kepadatan masyarakat Bidayuh adalah daerah Serian, Padawan dan Bau. Pengkaji memfokuskan kajian beliau pada masyarakat Bidayuh yang terdapat di daerah Bau. Dalam kajian ini, pengkaji akan mengkaji dan melihat kepada salah satu alat muzik tradisional bagi suku kaum Bidayuh. Secara tidak langsung, pengkaji telah melibatkan diri dalam lapangan etnomuzikologi.

Etnomuzikologi adalah lapangan kajian terhadap muzik tradisional mahupun alat muzik tradisional, fungsi muzik tersebut di dalam sesebuah komuniti serta asal muzik tersebut. Kajian terhadap muzik tradisional yang dibuat diharap dapat membantu menjadikan muzik tersebut unik di samping memperkenalkan dan mengekalkan tradisi komuniti yang dikaji. (Myres, 1992)

Pengkaji telah memilih alat muzik tradisional *silutuong* dari suku kaum Bidayuh yang terdapat di daerah Bau. Melalui pemerhatian yang telah dilakukan oleh pengkaji, masyarakat Bidayuh dari daerah lain seperti daerah Serian dan Padawan juga mempunyai alat muzik seperti *silutuong* tetapi mempunyai perbezaan dari segi bilangan tali dan saiz serta cara permainannya.

Sungguhpun demikian, terdapat juga alat muzik yang serupa dengan bentuk alat muzik *silutuong* dari suku kaum yang lain iaitu kaum Kenyah dan Orang Ulu tetapi nama alat muzik tersebut mempunyai nama-nama yang berlainan. Suku kaum Kenyah menggelarkan alat muzik tersebut sebagai *satang* manakala suku kaum Orang Ulu menggelarkannya sebagai *Tun-Ton*. (Matusky, 1998). Melalui temuramah awal yang dibuat dengan Encik Anthony Asau dari Kampung Suba Buan yang telah melibatkan diri lebih dari lima belas tahun dengan alat muzik tradisional ini menyatakan bahawa *silutuong* ini diperbuat daripada buluh.

Pengkaji akan menjalankan kajian di dua buah kampung yang terdapat di daerah Bau. Dalam kajian ini, pengkaji akan memberi tumpuan kepada cara pembuatan alat muzik *silutuong*. Selain itu pengkaji akan mengkaji tentang cara alat muzik di tala dan cara alat muzik ini dimainkan. Seterusnya nada-nada yang dimainkan akan diubah kepada bentuk sistem notasi barat. Pengkaji juga akan mengkaji tentang fungsi alat muzik ini. Perbezaan di antara cara pembuatan dan pandangan pemuzik *Silutuong* turut dikaji untuk mengetahui jika terdapat ada perbezaan dan persamaan mengenai alat muzik tradisional *silutuong* ini.

Gambar 1.1

Pandangan *silutuong* dari atas yang dimiliki oleh Encik Kinot. Gambar ini diambil pada 29 November 2009 di Kampung Peros, Krokong.

1.2 Pernyataan Permasalahan

Masalah yang menyebabkan pengkaji memilih tajuk ini untuk dikaji kerana alat muzik *silutuong* ini tidak begitu dikenali di antara masyarakat muda kaum Bidayuh sendiri.

"The Bidayuh once had two musical instruments made of bamboo-tirari and silotuong-but both are forgotten and perhaps never heard of by the new generation."
(<http://www.bidayuh.com/literature/gawai/gawai.htm>, 25 Ogos 2008)

Di samping itu, kebanyakan pembuat dan pemuzik alat muzik ini sudah tua dan jarang di antara mereka mewariskan bakat mereka kepada anak cucu mereka. Hal ini membuatkan alat muzik *Silutuong* ini sukar dikenali di kalangan golongan muda dan masyarakat yang lain.

1.3 Objektif Kajian

1.3.1 Objektif Umum

Pemuliharaan *silutuong* ini perlulah dibuat bagi mengekalkan alat muzik tradisional ini agar tidak pupus dalam arus pemodenan. Data-data yang telah dikumpulkan akan digunakan sebagai bahan untuk menganalisis dan memahami cara pembuatan, sistem penalaan yang digunakan dan repertoire yang dimainkan.

1.3.2 Objektif Khusus

1. Membuat dokumentari tentang cara pembuatan alat muzik ini.
2. Menganalisis penalaan alat muzik *silutuong*.
3. Membuat analisis dan membuat transkripsi notasi muzik terhadap lagu yang dimainkan dengan menggunakan alat muzik *silutuong*.

1.4 Matlamat Kajian

Alat muzik *silutuong* ini merupakan warisan tradisional masyarakat suku kaum Bidayuh. Ianya semakin dilupakan oleh generasi muda. Pemuliharaan *silutuong* ini perlulah dibuat bagi mengekalkan alat muzik tradisional ini agar tidak pupus dalam arus pemodenan. Dengan adanya kajian ini, diharapkan dapat membantu generasi muda untuk membuat serta bermain alat muzik tradisional ini berpanduan dengan data-data yang telah dikumpul dan direkodkan. Secara tidak langsung, kajian ini juga dapat membantu memperkenalkan alat muzik tradisional *silutuong* kepada masyarakat yang lain.

1.5 Skop Kajian

Walaupun terdapat alat muzik yang serupa dengan *silutuong* dari suku kaum lain, pengkaji akan memilih suku kaum bidayuh di sekitar daerah Bau. Kajian ini akan dilakukan di dua buah kampung di sekitar daerah Bau. Pengkaji akan mengenalpasti pembuat dan pemuzik alat muzik *silutuong* ini. Menurut hasil temubual awal yang dilakukan, Encik Henry anak Jimbei iaitu seorang penduduk di Kampung Suba Buan, memaklumkan bahawa terdapat dua buah kampung yang masih lagi aktif membuat dan bermain alat muzik ini. Kampung-kampung yang dinyatakan adalah Kampung Peros dan Kampung Suba Buan.

Skop kajian terhadap alat muzik *silutuong* ini adalah tentang cara pembuatan alat muzik ini. Dokumentari yang telah dihasilkan dapat memberi pengetahuan kepada golongan muda tentang cara untuk membuat alat muzik ini serta mewarisinya.

Selain itu, pengkaji juga akan menganalisis penalaan alat muzik *silutuong*. Dengan adanya data dari segi sistem penalaan, *silutuong* dapat ditala dengan peralatan moden seperti *meter tuner*. Pengkaji akan membuat analisis dan membuat transkripsi notasi muzik terhadap lagu yang dimainkan dengan menggunakan alat muzik *silutuong*. Transkripsi yang ada akan memudahkan pemuzik-pemuzik membaca sistem notasi barat untuk memainkan lagu yang menggunakan alat muzik *silutuong*.

1.6 Kajian Literasi

Bagi memastikan kajian ini berjalan dengan lancar, pengkaji akan merujuk kepada buku-buku yang berkaitan dengan alat-alat muzik tradisional yang terdapat di Sarawak. Menurut Chong (2000), yang menghasilkan buku *Alat Muzik Tradisional Sarawak* menyatakan bahawa *Satang* iaitu sebuah alat muzik dari suku kaum Kenyah yang hampir sama dengan rupa bentuk *silutuong* diklasifikasikan sebagai *idochordic* iaitu gabungan kumpulan alat muzik *ideophone* dan *chordophone*.

Melalui pandangan Matusky (1998), menyatakan "*Satang ...consists of a section of a bamboo, closed at each end by natural node, but opened along its length by a carved slit..*"

1.7 Permasalahan Kajian

Masalah yang mungkin timbul dalam kajian ini merupakan pengkaji sukar untuk mendapatkan pembuat dan pemuzik yang sanggup menunjukkan cara membuat dan bermain alat muzik *silutuong* ini. Pengkaji bercadang untuk mendapatkan dua orang pembuat dan pemuzik alat muzik tradisional yang mempunyai lebih daripada lima tahun pengalaman.

Selain itu, masalah yang dihadapi oleh pengkaji adalah kesukaran mendapatkan data di dalam buku-buku, jurnal dan laman web. Ini kerana data yang dinyatakan di dalam buku hanyalah pernyataan tentang alat muzik *silutuong* secara umum sahaja.

1.8 Hipotesis

- i. Sistem penalaan *silutuong* di antara kedua-dua tempat adalah berbeza.
- ii. Saiz bagi pembinaan *silutuong* juga berbeza dari segi ukuran yang diguna pakai.

1.9 Penutup

Alat muzik tradisional *silutuong* ini tidak begitu dikenali di kalangan masyarakat muda dari suku kaum Bidayuh di daerah Bau. Kajian yang dibuat akan membantu masyarakat mengetahui tentang cara pembuatan, cara permainan dan sistem penalaan yang terdapat pada *silutuong*. Dengan adanya kajian ini diharap agar generasi muda masyarakat Bidayuh mengetahui kewujudan alat muzik *silutuong* dan menghargainya.

BAB 2

METODOLOGI PENYELIDIKAN

Kaedah yang ingin pengkaji gunakan adalah kaedah primer yang terdiri daripada kaedah Pengkaji sebagai pemerhati (*Participant Observation*), Etnografi (*Ethnography*), Fotografi (*Photography*), *Data Premier*, Analisis Kandungan (*Content Analysis*). Kaedah sekunder juga diguna pakai untuk kajian yang akan dibuat.

2.1 Kaedah Primer

2.1.1 Pengkaji sebagai Pemerhati (*Participant – Observation*)

Pengkaji akan melibatkan diri dalam kajian ini. Pengkaji akan melakukan kaedah *participant as observer*. Kaedah penglibatan pengkaji sebagai pemerhati bermaksud pengkaji terbabit akan terlibat di dalam proses mendapatkan maklumat tetapi tidak akan memberikan pandangan mahupun mengubah sesuatu prosedur yang telah ditetapkan semasa proses berkenaan sedang berlangsung. Pengkaji akan mengkaji dan melihat bermulanya proses awal pembuatan alat muzik *silutuong* sehinggalah kepada alat muzik tradisional ini dimainkan.

2.1.1 Etnografi (*Ethnography*)

Kaedah etnografi adalah kaedah yang membolehkan pengkaji memperolehi maklumat daripada pandangan mahupun pendapat mengenai sesuatu kebudayaan daripada golongan yang tua. Dalam kajian ini, golongan yang dimaksudkan adalah golongan yang mempunyai pengalaman lebih daripada lima tahun atau lebih dalam bidang pembuatan dan pemuzik alat muzik *silutuong*. Dalam kaedah etnografi ini,

pengkaji akan mendengar pandangan pembuat alat muzik dan pemuzik mengenai terhadap *silutuong* dan cerita di sebalik lagu yang dimainkan oleh pemuzik tersebut. Pengkaji juga akan mendengar pandangan pembuat alat muzik *silutuong* mengenai petua-petua mahupun pantang larang yang terdapat semasa proses pembuatan alat muzik ini dilakukan.

2.1.3 Fotografi (*Photography*)

Memandangkan objektif pengkaji adalah untuk mendokumentarikan cara pembuatan alat muzik tradisional ini, pengkaji akan menggunakan kaedah fotografi. Kaedah ini memerlukan pengkaji merakam aktiviti dengan alat-alat perakam (*recording equipment*). Gambar-gambar dan video serta audio akan diambil bagi membolehkan pengkaji mempunyai rujukan semasa proses menganalisis data.

2.1.4 Data Utama (*Data Premier*)

Data-data yang diperolehi terus daripada hasil temubual dengan pembuat dan pemuzik alat muzik tradisional ini akan menjadi data utama kepada pengkaji. Data ini juga sangat berharga kerana ianya adalah maklumat yang keluar terus dari mulut orang yang sangat berpengalaman dan tidak diubah-ubah oleh ideologi yang lain seperti mana yang terdapat di dalam data sekunder.

2.1.5 Kaedah Transkripsi Skor

Pengkaji akan mengubah nada-nada yang dimainkan dengan menggunakan alat tradisional tersebut kepada sistem notasi barat.

2.2.4 Kualitatif

Dalam kaedah ini, pengkaji akan menemubual pemuzik dan pembuat *silutuong*. Temubual ini akan melibatkan dua orang pembuat dan mereka juga pemuzik bagi alat muzik tradisional ini yang mempunyai pengalaman lebih daripada lima tahun. Soalan-soalan yang akan ditanya adalah berkaitan dengan cara pembuatan, cara penalaan, dan cara permainan alat muzik tersebut.

BAB 3

DAPATAN KAJIAN

3.1 Pengenalan

Mengikut klasifikasi Hornbostel dan Sach pada tahun 1914, alat yang mengeluarkan bunyi daripada badan alat itu sendiri dengan mengetuk secara langsung menggunakan pengetuk adalah dikategorikan sebagai *idiophone*.

Dalam bab ini, pengkaji telah mendapatkan data-data daripada dua orang responden yang mempunyai pengalaman bermain dan membuat *silutuong* lebih daripada lima tahun.

3.2 Pembuat Dan Pemain *Silutuong*

3.2.1 Biodata Pembuat Dan Pemain Encik Kinot

Micheal Kinot anak Nyowen lebih dikenali sebagai Sama Kunging berusia 61 tahun. Beliau berasal dari Kampung Peros, Krokong, Bau. Beliau mempunyai pengalaman bermain alat muzik ini sejak dari kecil lagi tetapi mula aktif membuat *silutuong* sejak lima tahun yang lepas. Encik Kinot telah mempelajari bermain alat muzik ini daripada mendiang bapa beliau dan melalui proses pemerhati terhadap golongan yang mahir bermain alat muzik ini. Manakala dari segi pembuatan alat muzik tradisional ini pula, beliau belajar sendiri dan bertanya dengan orang yang lebih berpengalaman.